

Atlasul literaturii române

prof. Adrian Costache, prof. Luminița Cornea,
prof. univ. dr. Cristina Ionescu, prof. dr. Gheorghe Lăzărescu

UMANISMUL EUROPEAN

Leonardo Da Vinci
Mona Lisa (Gioconda)

Rabelais
Pagina din
"Gargantua și Pantagruel"

Botticelli
Adorarea Mașilor
(In medallion-autoportret)

Michelangelo
Crearea lui Adam (Capela Sixtină)

Boccaccio
Napoli, 1313-1375
(portret imaginar)

Leonardo Da Vinci
(Florența), 1452-
Le Clos-Lucé (Franța), 1519

Desiderius Erasmus
Rotterdam, 1466 ?
1469 ?-Basel, 1536

Michelangelo
Buonarroti
Caprese, 1475-
Roma, 1564

Francesco Petrarca
Arezzo, 1304-
Bologna, 1374

Torquato Tasso
Salerno, 1544-
Ferrara, 1595

LIBRIS

We know
books

Renașterea ilustrează "această năzuință spre în afară a spiritului, această dorință a omului de a-și cunoaște pământul său" (Hegel).

UMANISMUL își găsește expresia cea mai tipică în **Renaștere** (secolele al XIV-lea - al XVI-lea), fenomen complex asociat următoarelor caracteristici:

- valorificarea culturii antice;
- renașterea științelor și a artelor;
- eliberarea ființei umane de constrângeri, laicizarea spiritului;
- apare mai întâi în artele plastice (**Giotto**).

Centrul **Renașterii** îl constituie Italia.

Condițiile obiective ale apariției Renașterii:

- au loc mari călătorii și descoperiri geografice: Vasco Da Gama - drumul spre India; Cristofor Columb - descoperirea Americii; Magellan;
- descoperiri/redescoperiri astronomice și științifice, remarcabile: busola, căma corabiei, luneta, praful de pușcă, hârtia;
- apariția tiparului;
- autonomizarea domeniului științelor - desprinderea de teologie; geocentrismul este înlocuit cu heliocentrismul.

Caracteristicile umanismului renascentist:

- preocuparea pentru studiul adâncit al umanităților: greacă, latină;
- promovarea libertății ființei umane;
- cultivarea ideii armoniei între om și natură;
- încrederea în virtuțile educației, în puterea omului de a se perfecționa;
- apariția reformei religioase prin Martin Luther și Jean Calvin;
- modelul uman este acela al omului enciclopedic, "doctor în toate științele și în alte câteva pe deasupra" (Pico della Mirandola).

Formele literare în perioada Renașterii:

- epistola;
- dialogurile;
- eseu;
- sonetul;
- povestirea;
- poemul cavaleresc;
- poezia pastorală.

Reprezentanți:

- Leonardo Da Vinci, Michelangelo, Torquato Tasso, Francesco Petrarca, François Rabelais, Erasmus din Rotterdam, Thomas Morus, Jan Kochanowski, Nicholas Olahus.

UMANISMUL ROMÂNESC

Mănăstirea Voroneț, 1488
"Judecata de apoi" 1547
(pictură murală pe fațada vestică)

Nicholaus Olahus
"Sibiu, 1493–
Tâmbava, 1568

Mănăstirea Sucevița
"Filozofi antici" (detaliu de
frescă exterioară)

Biserica Arbore
Imagine de ansamblu

Constantin Cantacuzino
Târgoviște, 1640–
Istanbul, 1716

Grigore Ureche
1590 (?)–Lvov, 1647

Miron Costin
Bar, 1633–
Roman, 1691

Neagoe Basarab
1482–1521

Ion Neculce
Prigoreni, 1672–
Iasi, 1745

Psalterium
(1500–1510)

Caracteristici:

- ideile umanismului românesc se afirmă plenar în secolul al XVII-lea, în perioada marilor cronicari;
- elemente incipiente ale umanismului pot fi descifrate în scrierile lui Nicholas Olahus, în care apare ideea unității de limbă și de origini ale poporului român, ca și în relațiile lui Ștefan cel Mare (domnitor, 1457-1504) cu principii umaniști ai Italiei;
- cu deschideri umaniste se afirmă și personalitatea lui Petru Cercel (domnitor, 1533-1585), care impresionează pe contemporani, prin cultura aleasă;
- perioada umanistă se caracterizează prin:
 - * valorificarea culturii Renașterii și exprimă interes față de umanoare: se scriu cronici, se realizează portrete exemplare ale unor personalități;
 - * afirmarea conștiinței latinității;
 - * cultivarea încrederii în valoarea educativă a istoriei;
 - * inițierea în etnogeneza neamului (origine, unitate, continuitate);
 - * conștiința responsabilității față de textul scris;
 - * valorificarea umanismului popular ca sursă a culturii renascentiste românești.

"Abia începând cu sec. al XVII-lea se produce integrarea treptată a literaturii române în sfera literaturilor romanice. Lucrarea aceasta începe prin temele ei. Cronicarii moldoveni instruiți în școlile mai înalte ale Poloniei, un Grigore Ureche, un Miron Costin, stabilesc contactul literar cu istoricii și poeții vechii Rome, în care găsim atestări despre războaiele lui Traian și colonizarea Daciei, dovezile romanității poporului român și ale limbii vorbite de el."

(T. Vianu)

Nicholaus Olahus - "Moldovenii au aceeași limbă, obiceiuri și religie ca și muntenii. (...) Limba lor și a celorlalți valahi a fost cândva romană, căci ei sunt coloni de romani." (Hungaria)

Miron Costin - "Letopisețele nu sunt numai să le citească omul, să știe ce au fost în vremile trecute, ce mai mult să fie de învățătură ce este bine și ce este rău și de ce să se ferească."

"Căci nu este alta și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului decâtă cetitul cărților." (Predoslovie la "De neamul moldovenilor")

Grigore Ureche - "Așiderea și limba noastră din multe limbi este adunată și ne ieste amestecat graul nostru cu al vecinilor de prinprejur, măcară că de la Râm (Roma) ne tragem și cu ale lor cuvinte ni-s amestecate." (Predoslovie la "Letopisețul Țării Moldovei")

Constantin Cantacuzino - "Iară noi într-alt chip de-ai noștri de toți, câți sunt rumâni, ținem, și credem adevărindu-ne din mai aleșii și mai adevărții bătrâni istorici (...). Că valahii, cum le zic ei, iar noi rumâni, suntem adevărați romani." (Istoria Țării Românești)

ILUMINISMUL EUROPEAN

Jonathan Swift
Dublin, 1667–1745

Montesquieu
Borde, 1689–
Paris, 1755

Denis Diderot
Langres, 1713–
Paris, 1784

Voltaire
Paris, 1694–
Paris, 1778

**Gotthold Ephraim
Lessing**
Kamen, 1728–1781

Carlo Goldoni
Veneția, 1707–1793

SURSELE ILUMINISMULUI EUROPEAN

- ideile lui **Newton**;
- observațiile și experiențele empiriștilor englezi;
- raționalismul francez;

Caracteristici:

- încredere în rațiune și progres (**Descartes** „Cogito, ergo sum”);
- combaterea superstițiilor, în numele raționalității și al cunoașterii directe a lumii;
- pledoarie pentru toleranță și pentru libertate individuală;
- egalitate între popoare;
- combaterea realităților feudale;
- raționalizarea teologiei;
- emancipare prin educație.

Apar conceptele unui nou limbaj:

egalitate naturală, libertate, democrație, monarh luminat, suveranitatea popoarelor, contract social, conducere noocratică (de către oameni luminați).

Reprezentanți

- **Anglia:** John Locke - „Eseu asupra intelectului omensc”; Jonathan Swift - „Călătoriile lui Gulliver”.
- **Germania:** Leibniz - „Noi eseuri asupra intelectului omensc”; Lessing - „Laocoon”; „Nathan înțeleptul”.
- **Italia:** Goldoni - „Hangița”; „Bădăranii”.
- **Franța:** Montesquieu - „Scrisorile persane”; Voltaire - „Brutus”; „Candid”; Diderot - „Nepotul lui Rameau”; „Jacques fatalistul”.
- **Țările române:** Ion Budai Deleanu, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Dinicu Golescu.

Forme literare

- prezența dramei burgheze;
- prezența romanului (picaresc, de moravuri, sentimental) ca poem al eroului din rândul burgheziei;
- declinul tragediei și al epopeei;
- prezența poeziei didactice.

- **Egalitatea naturală** - „Este cea care există între toți oamenii numai prin alcătuirea naturii lor. Această egalitate este principiul și fundamentul libertății.” (Jaucourt)

- **Libertatea** - „constă în puterea pe care un individ inteligent o are de-a face ceea ce dorește, conform cu propriile hotărâri.” (Jaucourt)

- **Progres** - „Mișcare înainte, evoluția soarelui pe ecliptică, înțelegerea focului, progresia unei rădăcini.” (Diderot)

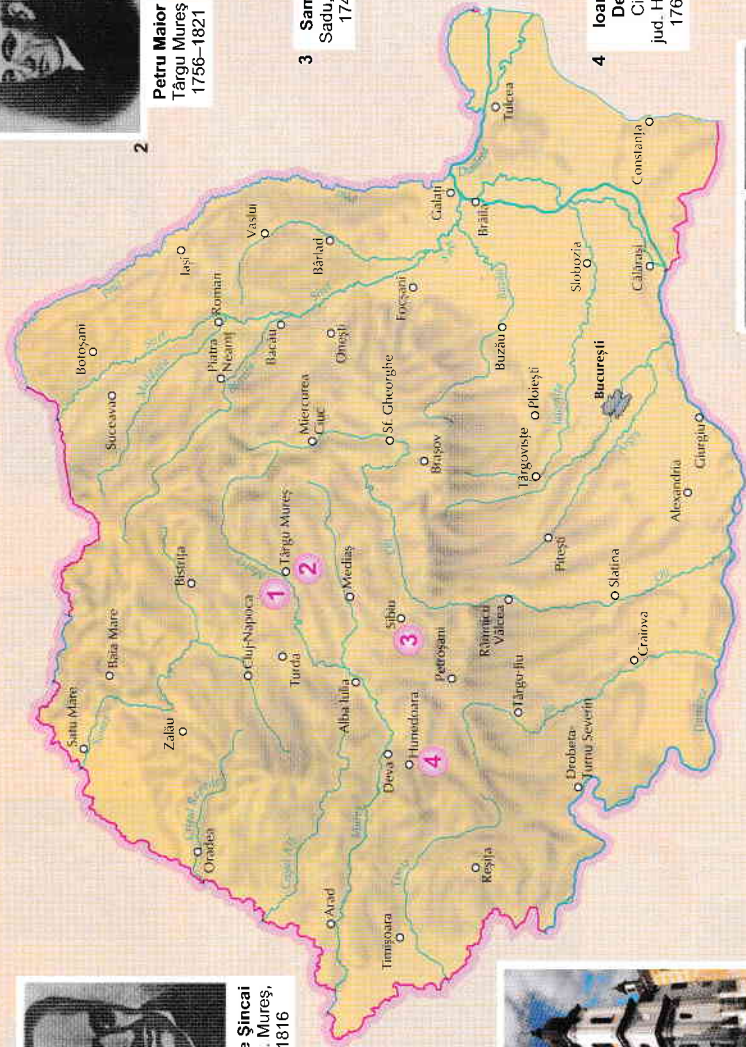
ILUMINISMUL ROMÂNESC

Gheorghe Șincai
Răciu, jud. Mureș,
1754–1816

Blajul-centrul ideilor
Școlii Ardelene.
Clădirea Catedralei

Petru Maior
Târgu Mureș
1756–1821

3 Samuil Micu
Sadu, jud. Sibiu,
1745–1806

4 Ioan Budai Deleanu
Cigănau,
jud. Hunedoara
1769–1820

Documente ale
Școlii Ardelene

Pagină din Țiganiada de
Ioan Budai Deleanu

Reprezentanți și scrieri:

- Samuil Micu - "Istoria și lucrurile și întâmplările românilor";
- Samuil Micu, Gheorghe Șincai - "Elementa linguae daco-romanae sive valachicae";
- Samuil Micu, Petru Maior - "Lexiconul de la Buda";
- Gheorghe Șincai - "Hronica românilor și a mai multor neamuri";
- Petru Maior - "Istoria pentru începutul românilor în Dacia";
- Ioan Budai Deleanu - "Țiganiada"; "Treii viteji";
- Supplex libellus valachorum Transsilvaniae - lucrare de sinteză a Școlii Ardelene

Idei sociale, istorice, literare, lingvistice:

- latinitatea limbii și a poporului român explicate prin: origine comună, unitate și continuitate;
- preluarea argumentelor cronicarilor cu privire la latinitate;
- susținerea dreptului natural al popoarelor la egalitate;
- pledoarie pentru scrierea elimologică și pentru alfabetul latin;
- recuperarea epopeii ca formă literară pentru susținerea ideilor iluministe.

Caracteristici generale:

- ideile iluminismului european (ca și în cazul umanismului) sunt receptate cu întârziere de aproape un secol;
- Transilvania reprezintă focarul iluminismului românesc, pe fondul ideilor promovate de monarhia iluminată austriacă care urmărea:
 - * dezvoltarea învățământului prin înființarea de școli și scrierea de manuale;
 - * răspândirea științei și culturii în rândul clasei țărănești;

Iluminismul transilvănean e cunoscut și sub numele de **Școala Ardeleană** și își are cauza în realitățile sociale și naționale ale Transilvaniei.

În Țara Românească și Moldova, ideile iluministe nu cunosc o largă răspândire, dar ecouri ale acestora se găsesc în scrierile lui Dinicu Golescu, Gheorghe Lazăr, Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi.

Gheorghe Șincai: "Așadară noi avem știința din învățătura firei când învățăm pentru pildă, ce proprietăți au trupurile, când străbatem cu mintea ce alcătuire au focul, aerul și apa (...)" - Învățătură firească spre surparea superstiției norodului

Samuil Micu: "Înțelepțește înveți când acel fel de învățătură alegi la care din pomirea ta te simți pe tine mai aplecat" - Scrieri filozofice

Ion Budai Deleanu: "Deacă vom lua la socoteală/ Cum că toți oamenii de la fire/ Se nasc într-un chip prin o tocmală,/ Nice s-află între dânșii osebite,/ Vom afla că asemenea drepte/ Trebuie să aibă toți în cetate" - Țiganiada, cântul XI.

"A face din latinitate plasma noii culturii românești, elaborată pentru și în slujba întregului popor român, aluatul din care va crește o nouă conștiință intelectuală ce se simte și se vrea consubstanțială nu cu Bizanțul, ci cu latinitatea ancestrală și contemporană - iată rolul îndeplinit de ceea ce s-a numit Școala Ardeleană, cu consecințe pe plan literar-estetic din cele mai importante" (G. Ivașcu)